Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

18 juli 2013*

”Unionsmedborgarskap — Artiklarna 20 FEUF och 21 FEUF — Rätten att fritt röra sig och uppehålla sig — Studiestöd som beviljas medborgare i en medlemsstat för studier i en annan medlemsstat — Krav på bosättning i ursprungsmedlemsstaten under minst tre år innan studierna påbörjas”

I de förenade målen C-523/11 och C-585/11,

angående beslut att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, från Verwaltungsgericht Hannover (Tyskland) och Verwaltungsgericht Karlsruhe (Tyskland), av den 5 oktober respektive den 16 november 2011 som inkom till domstolen den 13 oktober respektive den 24 november 2011, i målen

Laurence Prinz

mot

Region Hannover (C-523/11),

och

Philipp Seeberger

mot

Studentenwerk Heidelberg (C-585/11),

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Ilešič, domstolens vice ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad domare på tredje avdelningen, samt domarna E. Jarašiūnas, A. Ó Caoimh (referent) och C.G. Fernlund,

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: handläggaren A. Impellizzeri,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 29 november 2012,

* Rättegångsspråk: tyska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— P. Seeberger, genom Y. Popper, Rechtsanwalt,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Möller, båda i egenskap av ombud,

— Danmarks regering, genom V. Pasternak Jørgensen och C. Thorning, båda i egenskap av ombud,

— Greklands regering, genom G. Papagianni, i egenskap av ombud,

— Nederländernas regering, genom B. Koopman och C. Wissels, båda i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom C. Pesendorfer och G. Eberhard, båda i egenskap av ombud,

— Finlands regering, genom M. Pere och J. Leppo, båda i egenskap av ombud,

— Sveriges regering, genom A. Falk, C. Stege och U. Persson, samtliga i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom S. Grünheid, D. Roussanov och V. Kreuschitz, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 21 februari 2013 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 20 FEUF och 21 FEUF.

2 Respektive begäran har framställts i mål dels mellan den tyska medborgaren Laurence Prinz och Region Hannover (Regionen Hannover, avdelningen för studiestöd, nedan kallad Region Hannover), dels mellan den likaledes tyske medborgaren Philipp Seeberger och Studentenwerk Heidelberg, Amt für Ausbildungsförderung (studentorganisationen i Heidelberg, byrån för studiestöd, nedan kallad Studentenwerk). Målen rör rätten till studiestöd för studier vid läroanstalter i andra medlemsstater än Förbundsrepubliken Tyskland.

Tillämpliga bestämmelser

3 5 § i den statliga studiestödslagen (Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz)), i dess lydelse av den 1 januari 2008 enligt den tjugoandra lagen om ändring av den statliga studiestödslagen (BGBl. I, s. 3254, nedan kallad BAföG) har rubriken ”Utbildning i utlandet”. Denna bestämmelse har följande lydelse:

”1) Den stadigvarande bostaden i den mening som avses i denna lag är belägen på den ort som inte endast tillfälligt utgör centrum för levnadsintressena, oberoende av huruvida den berörda personen har för avsikt att stadigvarande bosätta sig där. Den som vistas på en ort enbart av utbildningsskäl anses inte vara stadigvarande bosatt där.

2) Studerande som är stadigvarande bosatta i Tyskland ska beviljas studiestöd för att genomgå utbildning vid en i utlandet belägen läroanstalt om

...

3. den studerande påbörjar eller fortsätter sin utbildning vid en läroanstalt i en medlemsstat i Europeiska unionen eller Schweiz.

…”

4 I 6 § BAföG, som har rubriken ”Stöd till tyska medborgare i utlandet”, föreskrivs att studiestöd kan beviljas tyska medborgare som är stadigvarande bosatta i utlandet och som studerar vid en läroanstalt i bosättningsstaten eller vid en läroanstalt i en angränsande stat, när särskilda omständigheter i det enskilda fallet motiverar detta.

5 16 § BAföG, som har rubriken ”Tid för vilken stöd för studier i utlandet beviljas”, innehåller följande föreskrifter:

”1. Studiestöd beviljas under högst ett år för sådan utbildning i utlandet som avses i 5 § andra stycket punkt 1 eller 5 § femte stycket …

...

3. I de fall som avses i 5 § andra stycket punkterna 2 och 3 beviljas studiestöd utan den begränsning i tiden som anges i första och andra styckena. I de fall som anges i 5 § andra stycket punkt 3 beviljas dock studiestöd under mer än ett år endast om den studerande, då denne inledde sin utlandsvistelse, efter den 31 december 2007, varit stadigvarande bosatt i Tyskland under minst tre år.”

Bakgrund till tvisten i de nationella målen och tolkningsfrågorna

Mål C-523/11

6 Laurence Prinz föddes år 1991 i Tyskland. Hon bodde under tio år med sin familj i Tunisien där hennes far var anställd vid ett tyskt företag. Efter att i januari 2007 ha återvänt till Tyskland avslutade hon sin skolgång i Frankfurt (Tyskland), där hon tog studentexamen (”Abitur”) i juni 2009. Den 1 september 2009 påbörjade hon studier vid Erasmusuniversitetet i Rotterdam (Nederländerna).

7 Den 18 augusti 2009 ansökte Laurence Prinz om studiestöd för läsåret 2009/2010 och Region Hannover biföll genom beslut av den 30 april 2010 hennes ansökan avseende perioden september 2009–augusti 2010.

8 Laurence Prinz ansökan om studiestöd för läsåret 2010/2011 avslogs däremot genom beslut av den 4 maj 2010. Som skäl för beslutet anfördes att hon inte uppfyllde bosättningsvillkoret i BAföG och därför inte hade rätt till studiestöd under obegränsad tid. Enligt 16 § tredje stycket BAföG hade hon nämligen endast rätt till studiestöd under ett år.

9 Laurence Prinz överklagade detta beslut den 1 juni 2010. Hon gjorde därvid gällande att hon uppfyllde nämnda krav, eftersom hon varit bosatt i Tyskland från september 1993 till april 1994 och från januari 2007 till augusti 2009, det vill säga totalt tre år och fyra månader. Hon hävdade även att bosättningsvillkoret i BAföG strider mot artikel 21 FEUF och hänvisade till de band hon alltid har haft till Tyskland i och med att hon är född där, är tysk medborgare och lämnade den medlemsstaten endast på grund av att hennes far blev förflyttad. Hon har alltid upprätthållit kontakten med sitt ursprungsland. Enligt Laurence Prinz skulle inte ytterligare fyra månaders vistelse ha gjort denna anknytning starkare.

10 Region Hannover hävdade att kravet på bosättning under minst tre år enligt 16 § tredje stycket BAföG med nödvändighet avser en sammanhängande period. Lagen strider inte på något sätt mot unionsrätten på området för fri rörlighet och uppehåll, eftersom unionsrätten inte medför någon skyldighet för medlemsstaterna att utan begränsning betala studiestöd till sina egna medborgare.

11 Den hänskjutande domstolen ställer sig tveksam till att ett sådant bosättningsvillkor som det här aktuella är förenligt med unionsrätten. Den anser att det aktuella villkoret – i likhet med det villkor som tillämpades innan den tjugoandra lagen om ändring av den statliga studiestödslagen trädde i kraft, det vill säga kravet att den studerande har studerat vid en läroanstalt i Tyskland under minst ett år – skulle kunna avskräcka en unionsmedborgare från att påbörja studier i en annan medlemsstat i och med att denne efter en studieperiod på ett år inte längre skulle ha rätt till studiestöd. Enligt den hänskjutande domstolen kan det visserligen vara legitimt att en medlemsstat endast beviljar studiestöd till studerande som kan påvisa en viss grad av samhällsintegration i denna stat, men kriteriet att den studerande ska ha uppehållit sig i Tyskland under en sammanhängande period om tre år innan utlandsvistelsen påbörjas är inte ägnat att visa sådan integration.

12 Det är mot denna bakgrund som Verwaltungsgericht Hannover har beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

”Utgör det en … [unionsrättsligt] obefogad begränsning av rätten att fritt röra sig och uppehålla sig [inom medlemsstaternas territorier] som tillkommer unionsmedborgare enligt artiklarna 20 [FEUF] och 21 [FEUF], när en tysk medborgare som är stadigavarande bosatt i Tyskland och som studerar vid en läroanstalt i en medlemsstat i Europeiska unionen beviljas studiestöd enligt [BAföG] för studier vid denna i utlandet belägna läroanstalt endast för ett år på grund av att hon inte var stadigvarande bosatt i Tyskland sedan minst tre år då utlandsvistelsen påbörjades?”

Mål C-585/11

13 Philipp Seeberger föddes i Tyskland år 1983 och bodde där med sina föräldrar, som också är tyska medborgare, fram till år 1994. Mellan åren 1989 och 1994 gick han i grundskola och gymnasium i München (Tyskland). Från år 1994 till december 2005 bodde Philipp Seeberger med sina föräldrar på Mallorca (Spanien) där hans far arbetade som företagskonsult i egenskap av egenföretagare.

14 I januari 2006 flyttade Philipp Seebergers föräldrar till Köln (Tyskland). Philipp Seeberger folkbokfördes i München först den 26 oktober 2009 men han har försäkrat att han sedan januari 2006 var stadigvarande bosatt i Tyskland.

15 I september 2009 påbörjade Philipp Seeberger ekonomistudier vid Universidad de las Islas Baleares (Palma, Spanien) och ansökte hos Studentenwerk om studiestöd avseende denna utbildning.

16 Studentenwerk avslog Philipp Seebergers ansökan med motiveringen att han, i och med att han inte uppfyllde bosättningsvillkoret i 16 § tredje stycket BAföG, inte hade rätt till studiestöd enligt 5 § andra stycket första meningen punkt 3 i samma lag.

17 Philipp Seeberger begärde omprövning av detta beslut med åberopande av sin rätt till fri rörlighet i egenskap av unionsmedborgare. Studentenwerk beslutade vid omprövning den 14 juni 2010 att inte ändra sitt tidigare beslut.

18 Philipp Seeberger överklagade omprövningsbeslutet till den hänskjutande domstolen, Verwaltungsgericht Karlsruhe, och gjorde gällande att bosättningsvillkoret i 16 § tredje stycket BAföG utgör en begränsning av hans rätt till fri rörlighet, eftersom det medför att han är tvungen att antingen avstå från sin stadigvarande bosättning i en annan medlemsstat eller att på nytt i tillräckligt god tid förlägga sin stadigvarande bosättning till Tyskland, eftersom han annars riskerar att inte

beviljas studiestöd för sina studier i Spanien. Han framhöll i detta avseende att hans behörighet till högre studier endast erkänns i Spanien och han önskar fullgöra hela sin utbildning i den medlemsstaten.

19 Studentenwerk gjorde gällande att eftersom bosättningsvillkoret i BAföG gäller på samma sätt för alla landets egna medborgare kan det även tillämpas på unionsmedborgare från andra medlemsstater som omfattas av rätten till fri rörlighet. Detta krav konkretiserar enbart det legitima intresse, som den stat som tillhandahåller sociala förmåner har, av att dessa sociala förmåner, som finansieras av allmänna skattemedel, enbart betalas ut till de personer som kan visa att de har en minimigrad av anknytning till den förmånsgivande medlemsstaten.

20 Den hänskjutande domstolen angav i beslutet om hänskjutande att det aktuella bosättningsvillkoret inte är tillämpligt beträffande stöd för studier i Tyskland. Ett sådant bosättningsvillkor kan, enligt denna domstol, på grund av de personliga olägenheter, merkostnader och eventuella dröjsmål som det medför avskräcka unionsmedborgare från att lämna Tyskland för att studera i en annan medlemsstat. Enligt den hänskjutande domstolen är det tveksamt huruvida kravet på en tre år lång bosättning i Tyskland vid studiernas påbörjande är motiverat och den undrar om det inte borde anses att den grad av samhällsintegration i Tyskland som denna medlemsstat rimligen kan kräva föreligger i förevarande fall. Philipp Seeberger, som är tysk medborgare, växte nämligen upp i Tyskland med sina föräldrar och gick i skolan där till sjätte klass då han vid 12 års ålder flyttade tillsammans med sin familj på grund av att hans far utnyttjade sina rättigheter enligt artiklarna 45 FEUF och 49 FEUF. Ett kriterium som uteslutande är knutet till ett visst datum och den treårsperiod som ska föregå utlandsstudiernas påbörjande förefaller enligt den hänskjutande domstolen a priori föga ägnat att styrka den nödvändiga integrationen.

21 Mot denna bakgrund beslutade Verwaltungsgericht Hannover att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen:

”Utgör unionsrätten hinder för nationella bestämmelser enligt vilka studiestöd för studier i en annan medlemsstat nekas uteslutande av det skälet att den studerande som har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet inte varit stadigvarande bosatt i sin ursprungsmedlemsstat i minst tre år när studierna påbörjas?”

Prövning av tolkningsfrågorna

22 De hänskjutande domstolarna har ställt dessa frågor, som ska prövas gemensamt, för att få klarhet i huruvida artiklarna 20 FEUF och 21 FEUF ska tolkas så, att de utgör hinder för en medlemsstats bestämmelser enligt vilka studiestöd för studier i en annan medlemsstat beviljas för en längre period än ett år endast under förutsättning att, såsom föreskrivs i 16 § tredje stycket BAföG, den som ansöker om studiestöd har varit stadigvarande bosatt, i den mening som avses i nämnda lag, i den medlemsstaten under minst tre år innan studierna påbörjades.

23 Det ska inledningsvis erinras om att Laurence Prinz och Philipp Seeberger i egenskap av tyska medborgare är unionsmedborgare enligt artikel 20.1 FEUF och att de således kan göra gällande de rättigheter som sammanhänger med unionsmedborgarskapet, i förekommande fall även gentemot den egna medlemsstaten (se dom av den 26 oktober 2006, i mål C-192/05, Tas-Hagen och Tas, REG 2006, s. I-10451, punkt 19, och av den 23 oktober 2007 i de förenade målen C-11/06 och C-12/06, Morgan och Bucher, REG 2007, s. I-9161, punkt 22).

24 Såsom domstolen vid upprepade tillfällen har slagit fast är ställningen som unionsmedborgare avsedd att vara den grundläggande ställningen för medlemsstaternas medborgare, så att medborgare som befinner sig i samma situation behandlas lika i rättsligt hänseende inom ramen för EUF-fördragets materiella tillämpningsområde, oberoende av nationalitet och med förbehåll för de undantag som

uttryckligen föreskrivs i det avseendet (dom av den 20 september 2001 i mål C-184/99, Grzelczyk, REG 2001, s. I-6193, punkt 31, av den 11 juli 2002 i mål C-224/98, D'Hoop, REG 2002, s. I-6191, punkt 28, och av den 21 februari 2013 i mål C-46/12, N, punkt 27).

25 Till de situationer som omfattas av unionsrättens tillämpningsområde hör de som avser utövandet av de grundläggande friheter som följer av fördraget, särskilt de som rör rätten att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier i enlighet med artikel 21 FEUF (domen i det ovannämnda målet Tas-Hagen och Tas, punkt 22, och dom av den 11 september 2007 i mål C-76/05, Schwarz och Gootjes-Schwarz, REG 2007, s. I-6849, punkt 87 och där angiven rättspraxis, samt domen i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 23).

26 Såsom den tyska regeringen och kommissionen har anfört är medlemsstaterna enligt artikel 165.1 FEUF visserligen behöriga att bestämma undervisningens innehåll och utbildningssystemens organisation i sina respektive länder, men de måste vid utövandet av denna behörighet iaktta unionsrätten och då särskilt fördragets bestämmelser om rätten att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier i enlighet med artikel 21 FEUF (se domen i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 24 och där angiven rättspraxis).

27 Det ska vidare noteras att nationella bestämmelser som innebär att vissa av landets egna medborgare missgynnas endast på grund av att de har utnyttjat rätten att fritt röra sig och uppehålla sig i en annan medlemsstat, utgör en begränsning av de friheter som tillkommer varje unionsmedborgare enligt artikel 21.1 FEUF (se dom av den 18 juli 2006 i mål C-406/04, De Cuyper, REG 2006, s. I-6947, punkt 39, samt domarna i det ovannämnda målet Tas-Hagen och Tas, punkt 31, och i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 25).

28 Fördragets möjligheter i fråga om fri rörlighet för unionsmedborgare kan nämligen inte få full verkan om en medborgare i en medlemsstat kan avskräckas från att utnyttja dem på grund av att det uppställs hinder för hans eller hennes vistelse i en annan medlemsstat i form av bestämmelser i vederbörandes ursprungsstat som medför nackdelar för medborgaren enbart på grund av att han eller hon har utnyttjat dessa möjligheter (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet D'Hoop, punkt 31, och dom av den 29 april 2004 i mål C-224/02, Pusa, REG 2004, s. I-5763, punkt 19, samt domen i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 26).

29 Denna aspekt är särskilt viktig inom utbildningsområdet, med hänsyn till att målet enligt artiklarna 6 e FEUF och 165.2 andra strecksatsen FEUF är att bland annat främja rörligheten för studerande och lärare (se domen i det ovannämnda målet D'Hoop, punkt 32, dom av den 7 juli 2005 i mål C-147/03, kommissionen mot Österrike, REG 2005, s. I-5969, punkt 44, samt i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 27).

30 Om en medlemsstat har infört ett studiestödssystem enligt vilket studerande kan erhålla stöd när de studerar i en annan medlemsstat måste den följaktligen säkerställa att de närmare bestämmelserna för att bevilja nämnda bidrag inte ger upphov till en omotiverad begränsning av den i artikel 21 FEUF föreskrivna rätten att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier (se domen i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 28).

31 Domstolen konstaterar att ett sådant krav på sammanhängande bosättning under tre år som föreskrivs i 16 § tredje stycket BAföG utgör en begränsning av den rätt att fritt röra sig och uppehålla sig som tillkommer alla unionsmedborgare enligt artikel 21 FEUF, trots att det tillämpas utan åtskillnad på både tyska medborgare och övriga unionsmedborgare.

32 Ett sådant krav kan avskräcka medlemsstatens egna medborgare, såsom klagandena i de nationella målen, från att utöva sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig i en annan medlemsstat med hänsyn till de konsekvenser som utövandet av denna frihet kan få för rätten till studiestöd.

33 Av fast rättspraxis framgår att bestämmelser som begränsar någon av fördragets grundläggande friheter kan vara motiverade enligt unionsrätten endast om de grundas på objektiva överväganden av allmänt intresse som inte är beroende av de berörda personernas nationalitet och de står i proportion till ett legitimt syfte som eftersträvas med de nationella bestämmelserna (se domarna i de ovannämnda målen De Cuyper, punkt 40, Tas-Hagen och Tas, punkt 33 och i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 33). Det följer likaledes av domstolens praxis att en åtgärd är proportionerlig om den är ägnad att säkerställa att det eftersträvade målet uppnås och inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål (domarna i det ovannämnda målet De Cuyper, punkt 42, och i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkt 33, samt dom av den 13 december 2012 i mål C-379/11, Caves Krier Frères, punkt 48 och där angiven rättspraxis).

34 I förevarande mål har den tyska regeringen gjort gällande att BAföG grundas på objektiva överväganden av allmänt intresse. Genom 16 § tredje stycket i denna lag kan det nämligen säkerställas att studiestöd för en fullständig utbildning i utlandet endast beviljas studerande som kan påvisa en tillräcklig grad av integration i det tyska samhället. Kravet på en minsta grad av samhällsintegration värnar om det nationella systemet för studiestöd för studier i utlandet genom att hindra att den förmånsgivande staten utsätts för en orimlig ekonomisk börda.

35 Enligt den tyska regeringen är det således legitimt att ge ekonomiskt stöd för genomgående av en fullständig utbildning i utlandet endast till studerande som kan visa att de är tillräckligt integrerade i Tyskland, vilket utan undantag är fallet i fråga om studerande som uppfyller kravet på sammanhängande bosättning under tre år.

36 Domstolen har förvisso slagit fast att det kan vara legitimt att en medlemsstat, för att förvissa sig om att bistånd till uppehälle för studerande från andra medlemsstater inte blir en orimlig börda som kan få betydelse för nivån på det bistånd som staten totalt kan ge, endast beviljar sådant bistånd till studerande som kan påvisa en viss grad av samhällsintegration i denna stat och att ett liknande resonemang i princip kan tillämpas med avseende på studiestöd som en medlemsstat beviljar studerande som önskar studera i andra medlemsstater om det föreligger en risk för att staten får bära en sådan orimlig börda (domen i de ovannämnda förenade målen Morgan och Bucher, punkterna 43 och 44 och där angiven rättspraxis).

37 Det följer emellertid av fast rättspraxis att den bevisning som en medlemsstat kräver för att påvisa en faktisk integration inte får vara av alltför exkluderande karaktär, så att alltför stor vikt läggs vid en omständighet som inte nödvändigtvis är representativ för den faktiska och verkliga graden av anknytning mellan den som ansöker om en förmån och denna medlemsstat, medan övriga representativa omständigheter inte beaktas alls (se domen i det ovannämnda målet D'Hoop, punkt 39, och dom av den 21 juli 2011 i mål C-503/09, Stewart, REU 2011, s. I-6497, punkt 95, samt av den 4 oktober 2012 i mål C-75/11, kommissionen mot Österrike, REU 2012, punkt 62).

38 Det kan visserligen anses styrkt att det föreligger en viss grad av integration när det framgår att en studerande har varit bosatt under en viss tid i den medlemsstat där han eller hon ansöker om studiestöd. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 95 i sitt förslag till avgörande finns det emellertid en risk för att ett enda villkor rörande bosättning, såsom det här aktuella villkoret, medför att studiestöd nekas studerande som, trots att de inte har varit bosatta i Tyskland under en sammanhängande period om tre år direkt innan de börjar studera i utlandet, ändå har en tillräcklig anknytning till det tyska samhället. Det kan exempelvis vara fallet när den studerande är medborgare i den aktuella medlemsstaten och har genomfört en betydande del av sin skolgång där. Även andra faktorer kan visa sådan anknytning, exempelvis familjeband, anställning där, språkkunskaper, och andra sociala eller ekonomiska band. Enligt andra bestämmelser i den aktuella lagstiftningen kan sålunda andra faktorer än var den person som ansöker om studiestöd är bosatt vara relevanta för att fastställa både centrum för levnadsintressena och huruvida villkoren för beviljande av det aktuella stödet är uppfyllda när det gäller medlemsstatens egna medborgare som är bosatta utomlands.

39 Mot bakgrund av det ovan anförda ankommer det på de nationella domstolarna att göra de kontroller som är nödvändiga för att avgöra huruvida de berörda personerna har tillräcklig anknytning till det tyska samhället så att deras samhällsintegration i den medlemsstaten är styrkt.

40 Det följer av det ovan anförda att ett enda krav på sammanhängande bosättning i tre år, såsom det här aktuella, är alltför generellt och utesluter alltför många personer samt går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de eftersträvade målen. Det kan därför inte anses proportionerligt.

41 Mot bakgrund av dessa överväganden ska tolkningsfrågorna besvaras enligt följande. Artiklarna 20 FEUF och 21 FEUF ska tolkas så, att de utgör hinder för en medlemsstats bestämmelser enligt vilka studiestöd för studier i en annan medlemsstat beviljas för en längre period än ett år endast under förutsättning att, såsom föreskrivs i 16 § tredje stycket BAföG, den som ansöker om studiestöd har varit stadigvarande bosatt, i den mening som avses i nämnda lag, i den medlemsstaten under minst tre år innan studierna påbörjades.

Rättegångskostnader

42 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

Artiklarna 20 FEUF och 21 FEUF ska tolkas så, att de utgör hinder för en medlemsstats bestämmelser enligt vilka studiestöd för studier i en annan medlemsstat beviljas för en längre period än ett år endast under förutsättning att, såsom föreskrivs i 16 § tredje stycket i den statliga studiestödslagen (Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz)), i dess lydelse av den 1 januari 2008 enligt den tjugoandra lagen om ändring av den statliga studiestödslagen, den som ansöker om studiestöd har varit stadigvarande bosatt, i den mening som avses i nämnda lag, i den medlemsstaten under minst tre år innan studierna påbörjades.

Underskrifter